

ЕЛЕКТРОННА ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

Тетяна ЮРОЧКО,
завідувач кафедри Школа охорони здоров'я
Національного університету
“Києво-Могилянська академія”



Не можна уявити сьогоденні й систему охорони здоров'я без використання інформаційних технологій. Адже майже всі залучені сторони галузі дедалі більше залежать від інформації – як у питаннях управління, так і діагностики та лікування. Своєчасність і достовірність актуальної інформації є засадничими для надання якісних медичних послуг та управління процесами. За даними агентства Frost & Sullivan, ринок продуктів цифрової охорони здоров'я у світі до 2023р. сягне \$228 млрд. Особливої актуальності набувають такі напрями, як штучний інтелект, big data, мобільна медицина, телемедицина тощо¹.

Варто зазначити, що питання інформатизації охорони здоров'я порушувалися з моменту здобуття незалежності України. Зокрема в 1995., відповідно до Указу Президента України “Про державну політику інформатизації України” (№186 від 31 травня 1993р.) та Постанови КМУ “Питання інформатизації” МОЗ України та АМН України була розроблена “Концепція державної політики інформатизації охорони здоров'я” (№605 від 31 серпня 1994р.), яка передбачала забезпечення всебічної демократизації процесів створення та споживання інформації, загальнодоступність інформаційних ресурсів і послуг, захист прав особистості від інформаційного вторгнення тощо².

¹ Блог “Актуальні питання цифрової трансформації охорони здоров'я в Україні”. – Українська асоціація розвитку інформаційних технологій у медицині, 15 вересня 2019р., <https://esemi.org/актуальні-питання-цифрової-трансфор>.

² Підсумковий документ Міжнародного конгресу “Інформаційне суспільство в Україні – стан, проблеми, перспективи”, 26-27 вересня 2000р.

Концепція державної політики в галузі охорони здоров'я передбачала розвиток взаємопов'язаних та взаємообумовлених напрямів:

- розвиток інфраструктури інформатизації охорони здоров'я;
- формування загальної науково-технічної політики інформатизації охорони здоров'я;
- формування правової політики інформатизації в галузі;
- формування політики міжнародного співробітництва в галузі інформатизації охорони здоров'я;
- формування фінансово-економічної політики інформатизації галузі;
- підготовка суспільства до інформатизації охорони здоров'я.

За визначенням ВООЗ, *електронна охорона здоров'я (eHealth)* – економічно ефективна та надійна форма використання інформаційно-комунікаційних технологій в інтересах охорони здоров'я та пов'язаних з нею галузей, у т.ч. служби медико-санітарної допомоги, медичного нагляду, медичної літератури, медичної освіти, знань і наукових досліджень у галузі охорони здоров'я.

Електронна система охорони здоров'я повинна вплинути на систему охорони здоров'я шляхом підвищення ефективності медичного обслуговування і поліпшення доступу до медико-санітарної допомоги, особливо у віддалених районах, для інвалідів і осіб літнього віку. Вона має принести користь постачальникам медико-санітарних послуг, фахівцям і кінцевим споживачам за рахунок підвищення якості обслуговування і зміцнення здоров'я...

Зміцнення охорони здоров'я за допомогою системи електронної охорони здоров'я може сприяти здійсненню основних прав людини в результаті підвищення рівня справедливості, солідарності, якості життя і якості медико-санітарної допомоги³.



В Україні, на жаль, ще й сьогодні термін *eHealth* використовується дуже обмежено – переважно як система обліку та планування ресурсів у галузі охорони здоров'я з метою ефективного використання коштів платників податків і практично не враховує щонайменше медичний аспект.

Наразі, для розвитку цього напрямку медицини в Україні створена належна нормативно-правова база.

³ Ninth plenary meeting, 25 May 2005, Committee A, seventh report, <https://www.who.int/healthacademy/media/WHA58-28-en.pdf?ua=1>.

ЗАКони України	
✓	“Про інформацію” від 2 жовтня 1992р.
✓	“Основи законодавства України про охорону здоров'я” від 19 листопада 1992р.
✓	“Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах” від 5 липня 1994р.
✓	“Про Національну програму інформатизації” від 4 лютого 1998р. (із змінами)
✓	“Про телекомунікації” від 18 листопада 2003р.
✓	“Про електронні документи та електронний документообіг” від 22 травня 2003р.
✓	“Про електронний цифровий підпис” від 22 травня 2003р.
✓	“Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015рр.” від 9 січня 2007р.
✓	“Про захист персональних даних” від 1 червня 2010р.
✓	Модельний закон “Про телемедицинські послуги” від 28 жовтня 2010р. ⁴
✓	“Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості” від 14 листопада 2017р.
ПОСТАНОВИ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ	
✓	“Про затвердження Порядку взаємодії органів виконавчої влади з питань захисту державних інформаційних ресурсів в інформаційних та телекомунікаційних системах” №1772 від 16 листопада 2002р.
✓	“Про заходи щодо створення електронної інформаційної системи “Електронний Уряд”” №208 від 24 лютого 2003р.
✓	“Про затвердження Порядку використання комп'ютерних програм в органах виконавчої влади” №1433 від 10 вересня 2003р.
✓	“Про затвердження Положення про Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів” №326 від 17 березня 2004р.
✓	“Про затвердження Порядку застосування електронного цифрового підпису органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями державної форми власності” №1452 від 28 жовтня 2004р.
✓	“Деякі питання електронної системи охорони здоров'я” №411 від 25 квітня 2018р.
✓	“Про внесення зміни до пункту 8 Порядку функціонування електронної системи охорони здоров'я” №526 від 19 червня 2019р.
✓	“Про особливості ведення Електронного реєстру листків непрацездатності до забезпечення інформаційної взаємодії електронної системи охорони здоров'я з Електронним реєстром листків непрацездатності” №159 від 3 березня 2020р.
✓	“Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо питань електронної системи охорони здоров'я” №348 від 15 квітня 2020р.

⁴ Принят на тридцять п'ятом пленарном засіданні Межпарламентской Ассамблеї государств-участников СНГ (Постановление №35-7 от 28 октября 2010г.).

✓ “Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027рр.” №695 від 5 серпня 2020р.
✓ “Про утворення Міжгалузевої ради з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації” №595 від 8 липня 2020р.
НАКАЗИ МОЗ УКРАЇНИ
✓ “Про створення Єдиного інформаційного поля системи охорони здоров'я України” №127 від 21 травня 1998р.
✓ “Про упорядкування статистичної звітності в закладах та установах системи МОЗ України” №180 від 30 червня 1998р.
✓ “Про перехід органів і закладів охорони здоров'я України на Міжнародну статистичну класифікацію хвороб і споріднених проблем охорони здоров'я Десятого перегляду” №297 від 8 жовтня 1998р.
✓ “Про затвердження Переліку конфіденційної інформації, що є власністю держави, у системі МОЗ України” №143 від 9 червня 1999р.
✓ “Про затвердження Концепції галузевої програми “Електронна система реєстрації та обміну медичною інформацією між закладами, установами і організаціями охорони здоров'я”” №409 від 25 липня 2008р.
✓ “Про затвердження галузевої програми “Електронна система реєстрації та обміну медичною інформацією між закладами, установами і організаціями системи охорони здоров'я”” №675 від 25 листопада 2008р.
✓ “Про впровадження телемедицини в закладах охорони здоров'я” №261 від 26 березня 2010р.
✓ “Про затвердження нормативних документів щодо застосування телемедицини у сфері охорони здоров'я” №681 від 19 жовтня 2015р.
✓ “Деякі питання ведення Реєстру медичних записів, записів про направлення та рецептів в електронній системі охорони здоров'я” №587 від 28 лютого 2020р.
ІНШІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ДОКУМЕНТИ
✓ Наказ Міністерства цифрової трансформації України “Про затвердження Порядку обробки та захисту персональних даних, володільцем яких є Міністерство цифрової трансформації України” №72 від 20 травня 2020р.
✓ Положение о медицинском обследовании, “телемедицине” и медицинской этике. Принято 44-й Всемирной медицинской ассамблеей, Марбелья (Испания), сентябрь 1992г.

Таким чином, як видно з наведеної таблиці, в Україні є нормативно-правові передумови розвитку електронної охорони здоров'я та широкого використання телемедицини. Більше того, у вересні 2020р. робочою групою під егідою заступника Міністра охорони здоров'я з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації розроблено Концепцію розвитку електронної охорони здоров'я⁵, якою передбачено досягнення наступних завдань:

⁵ МОЗ переходить до наступного кроку у реформуванні електронної системи охорони здоров'я. – МОЗ, 15 вересня 2020р., <https://moz.gov.ua/article/news/moz-perehodit-do-nastupnogo-kroku-u-reformuvanni-elektronnoi-sistemi-ohoroni-zdorov%e2%80%99ja>.

- Розвиток системи телемедицини на основі застосування телемедичної мережі, як форми організації надання медичних послуг населенню.
- Формування телемедичної мережі, яка передбачає участь закладів, підприємств та установ охорони здоров'я незалежно від форми власності, фізичних осіб - підприємців, які здійснюють господарську діяльність з медичної практики, що об'єднані у єдину систему та використовують для взаємодії спеціалізовані інтернет-платформи телемедицини.
- Формалізація відносин усіх суб'єктів телемедичної мережі, які задіяні у процесі надання медичної допомоги із застосуванням телемедицини (телемедичних послуг).
- Забезпечення відповідності стандартам та принципу самоподібності для взаємодії телемедичних мереж різного рівня з метою сумісності даних та синхронізації процесів.
- Забезпечення сумісності інформації та даних при наданні медичної допомоги із застосуванням телемедицини в телемедичних мережах.
- Забезпечення максимальної автоматизації процесів надання телемедичних послуг в телемедичній мережі завдяки широкому використанню сучасних технологій, зокрема Штучного Інтелекту, Машинного навчання, Нейронних мереж, Цифрової терапії тощо.
- Удосконалення та впровадження уніфікованих вимог надання медичних послуг із застосуванням телемедицини (телемедичні послуги).
- Розроблення критеріїв якості надання медичної допомоги із застосуванням телемедицини (телемедичних послуг) та забезпечення обліку їх надання.
- Здійснення оцінки надання телемедичних послуг на основі розроблених критеріїв.
- Розробка дієвих інструментів впливу на якість та відповідність надання телемедичних послуг вимогам законодавства.
- Розробка, застосування та систематичне оновлення національних медичних інформаційних стандартів, та протоколів, які використовуються з метою взаємодії з *Ehealth*, МОЗ, НСЗУ, МІС та іншими дотичними організаціями та системами.
- Гармонізації нормативно-правової бази у сфері телемедицини з європейським законодавством та міжнародними угодами (*GDPR*, *HIPAA* тощо).
- Широке застосування телемедичних послуг при надання первинної, вторинної, третинної та інших видів медичної допомоги.
- Пріоритетне охоплення телемедициними послугами населення, яке проживає у сільській місцевості.

- Інформування населення про переваги телемедичних послуг та залучення громад до їх широкого застосування в рамках комплексу соціальних ініціатив щодо підвищення рівня якості життя.
- Організація проведення загальнонаціональної інформаційно-просвітницької кампанії щодо популяризації телемедицини та забезпечення системності інформаційних повідомлень.
- Залучення закладів охорони здоров'я та медичної спільноти до широкого використання телемедицини у своїй діяльності.
- Розвиток потенціалу закладів охорони здоров'я – надавачів телемедичних послуг, що передбачає забезпечення доступу до мережі Інтернет, переліку необхідних технічних засобів, медичного обладнання та програмного забезпечення для потреб телемедицини.
- Забезпечення захисту персональних даних та таємниці про стан здоров'я пацієнта в електронних системах, що використовується з метою надання медичної допомоги із застосуванням телемедицини.
- Застосування кваліфікованого електронного підпису для підтвердження особи надавача телемедичних послуг та цілісності даних в електронній формі.
- Забезпечення згоди суб'єктів персональних даних (пацієнта та його законного представника) на їх обробку в процесі надання телемедичних послуг.
- Удосконалення механізмів фінансування телемедичних послуг шляхом залучення страхових компаній, коштів місцевих бюджетів, громадян та інших джерел не заборонених законодавством.
- Розрахунок вартості телемедичних послуг відповідно до Методики розрахунку вартості послуги з медичного обслуговування.
- Включення телемедичних послуг до Програми медичних гарантій в рамках реалізації державних гарантій медичного обслуговування населення.
- Розроблення програми фінансового стимулювання медичних працівників до надання телемедичних послуг.
- Забезпечення наукових досліджень та розробки нових прикладних напрямків телемедицини та суміжних дисциплін – Штучного Інтелекту, Цифрового здоров'я тощо.
- Розроблення та впровадження навчальних програм для медичних працівників з урахуванням кращого європейського і міжнародного досвіду для вищої та середньої медичної освіти;
- Вивчення міжнародного досвіду щодо впровадження телемедицини та впровадження телемедицини.

- Забезпечення взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства шляхом залучення професійних громадських організацій до розвитку телемедицини.
- Забезпечення координації та моніторингу впровадження заходів з розвитку телемедицини⁶.

Правда варто зазначити, що ми маємо багато прикладів, коли створена належна нормативно-правова база, розроблена не одна концепція, а напрям так і не впроваджувався в Україні. Зокрема, як зазначають експерти, ще у 2017р. як прийнято закон про покращення медичного обслуговування населення у сільській місцевості, у т.ч. шляхом використання сучасних цифрових технологій – телемедицини. На виконання цього закону визначені пілотні області впровадження цієї технології, але на сьогодні системного впровадження телемедицини так і не відбулося.

Разом з тим, підґрунтя для широкого впровадження усіх складових *eHealth* в Україні є (і це не лише нормативно-правова база). Ми вже багато років використовуємо ті чи інші інформаційні технології для управління інформацією, зокрема:

1. Нормативно-правові акти – пошукова база “Законодавство України”;
2. Бази даних про громадян і пацієнтів:
 - 2.1 Бази даних паспортів та свідоцтв про народження – Державний реєстр актів цивільного стану громадян;
 - 2.2. База ПН – Державний реєстр фізичних осіб - платників податків;
 - 2.3. База електронних цифрових підписів;
 - 2.4. Реєстр населення – Єдиний державний демографічний реєстр;
 - 2.5. Реєстри пацієнтів:
 - Національний канцер-реєстр України (НКР)
 - Реєстр пацієнтів хворих на туберкульоз та *eTB-manager*,
 - Реєстр пацієнтів хворих на ВІЛ/СНІД та медична інформаційна система “ВІЛ-інфекція в Україні”
 - Реєстр пацієнтів, що потребують інсулінотерапії
 - Реєстр поранених військовослужбовців Міністерства оборони України та медична інформаційна система “e-Здоров'я”
3. Бази медичних працівників – Реєстр медичних, фармацевтичних та науково-педагогічних працівників системи МОЗ України та програма “Медичні кадри”;

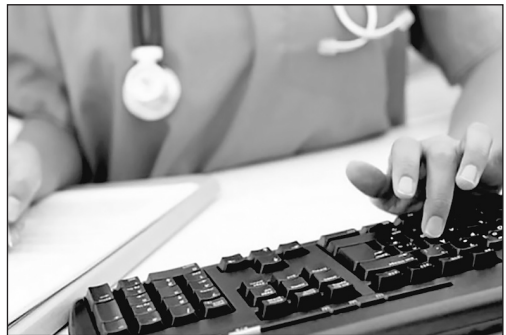
⁶ Проект Концепції програми розвитку телемедицини.

⁷ Шевченко І.О. Управління інформацією та її використання в сфері охорони здоров'я для прийняття рішень. Магістерська робота.

4. Бази закладів охорони здоров'я – Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, Реєстр місць провадження діяльності з оптової та роздрібною торгівлі лікарських засобів;
5. Бази лікарських засобів України – Державний реєстр лікарських засобів та Реєстр оптово-відпускних цін на лікарські засоби і вироби медичного призначення;
6. Бази обладнання – Державний реєстр медичної техніки та виробів медичного призначення;
7. Бази стандартів та протоколів лікування – Реєстр медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги;
8. Бази аналітичної, медичної статистичної інформації – бази Центру медичної статистики Міністерства охорони здоров'я України та програма “Медстат”.

Також створена та функціонує електронна система охорони здоров'я (ЕСОЗ) – інформаційно-телекомунікаційна система, яка забезпечує автоматизацію ведення обліку медичних послуг та управління медичною інформацією в електронному вигляді. Технічна архітектура ЕСОЗ передбачає т.зв. гібридну модель – двокомпонентну систему з єдиною центральною базою даних (ЦБД), яка належить державі, та множиною бізнесових електронних медичних інформаційних систем (МІС). При цьому держава встановлює правила та стандарти ЕСОЗ, гарантує безпеку системи, а бізнес відповідальний за надання сервісів користувачам⁸.

Однак, як уже зазначалося, загальнодержавного впровадження телемедицини в Україні до цього часу так і не відбулося. Хоча міжнародний досвід показує, що одним із кращих та перспективних способів підвищення рівня медичного обслуговування, розширення можливостей щодо доступності та якості медичних послуг населенню, особливо для тих груп, що проживають на сільських територіях, є запровадження телемедицини. А це наразі є вкрай актуальним для України. Успішні кейси впровадження телемедицини на теренах України також є, та й зроблено багато⁹.



⁸ ЕСОЗ НСЗУ, <https://nszu.gov.ua/e-data/esoz>.

⁹ Беззуб І. Телемедицина в Україні: реалії та перспективи. – Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ, http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2466:telemeditsina-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350.

Телемедицина (грец. *tele* – дистанція, лат. *meder* – лікування) – галузь медицини, що використовує телекомунікаційні й електронні інформаційні (комп'ютерні) технології для надання медичної допомоги й послуг у сфері охорони здоров'я в точці необхідності (у тих випадках, коли географічна відстань є критичним чинником). Телемедицину розглядають як комплекс організаційних, фінансових і технологічних та інших заходів, що забезпечують надання дистанційних медичних послуг з використанням електронного документообігу.

До телемедичних послуг належать дистанційні медичні консультації, консилиуми, контроль фізіологічних параметрів організму пацієнта, проведення діагностичних і лікувальних маніпуляцій, обмін результатами обстеження пацієнта, інші медичні послуги, а також медичні відеоконференції, відеосемінари, відеолекції, що здійснюються у вигляді обміну електронними повідомленнями з використанням телекомунікацій.

Сьогодні телемедицина стає важливою галуззю в обміні професійним досвідом, сфері медичного обслуговування людей, дистанційному навчанні, підвищенні рівня кваліфікації медичних працівників без відриву від діяльності на основному місці роботи¹⁰.

Кейси телемедицини:

1. створено Державний клінічний науково-практичний центр телемедицини МОЗ України (2007р.) – єдиний спеціалізований заклад охорони здоров'я, що надає висококваліфіковану комплексну консультативну медичну допомогу із застосуванням сучасних інформаційних та телемедичних технологій, організовує заходи з розробки, апробації, впровадження їх та розвитку телемедицини в Україні;
2. реалізується широкомасштабний проект “Телемедицина” в рамках Меморандуму, підписаного між МОЗ України, НАМНУ, компаніями ДТЕК, МТС, а також Благодійним фондом “Розвиток України”, у якому задіяні медичні заклади та установи з 12 областей України. Цей проект спрямований на розвиток телемедицини в Україні шляхом інтеграції передового медичного досвіду та сучасних телекомунікаційних технологій;
3. з 2009р. Центром телемедицини реалізується проект створення телемедичної мережі України, завдяки якій започатковано телемедичне консультування та обмін досвідом лікарів на Порталі телемедицини

¹⁰ Беззуб І. Телемедицина в Україні: реалії та перспективи. – Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ, http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2466:telemeditsina-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350.

(<http://www.esemi.org/?lang=ru>). Вказана мережа об'єднала МОЗ України, Державний клінічний науково-практичний центр телемедицини в Києві, Донецьку й Закарпатську обласні лікарні, Національний інститут серцево-судинної хірургії ім.М.Амосова НАМНУ, Інститут педіатрії акушерства та гінекології НАМНУ, Національний інститут хірургії та трансплантології ім. А.Шалімова НАМНУ, Інститут нейрохірургії ім. акад. А.Ромоданова НАМНУ, Національну дитячу спеціалізовану лікарню “ОХМАТДИТ”, Львівську комунальну міську клінічну лікарню швидкої медичної допомоги, Львівську комунальну міську дитячу клінічну лікарню, Львівську обласну клінічну лікарню, Обласний державний онкологічний регіональний лікувально-діагностичний центр (перелік установ постійно оновлюється)¹¹.

На жаль, держава досить опосередковано бере участь у реалізації телемедичних проєктів, тому цей напрям переважно впроваджується для лікарень за їх власні гроші та з залученням приватних компаній і фондів.

Так, проєкт “Мобільна медицина”, який дав змогу медикам з різних регіонів спілкуватися між собою безпосередньо з робочого місця, істотно спрощує процес проведення медичних консилиумів, підвищення кваліфікації та обміну досвідом. Проєкт реалізований в межах співпраці компанії “МТС Україна” з медичними закладами за підтримки Представництва ООН в Україні. Завдяки цьому проєкту вдалось об'єднати в одну мережу близько 40 медичних установ, серед яких клініки різного рівня: національні медичні інститути, високоспеціалізовані клініки, обласні, районні і міські лікарні. Серед них провідні медичні центри країни, такі як Національний інститут серцево-судинної хірургії ім.Н.Амосова, Інститут педіатрії, акушерства і гінекології, Інститут нейрохірургії, Інститут раку, дитяча спеціалізована лікарня “ОХМАТДИТ”, а також обласні, міські та районні лікарні. При цьому, за оцінками мобільного оператора, за I півріччя 2014р. кількість телемедичних консультацій зросла у 3 рази. Наприклад, у Дніпропетровській обласній клінічній лікарні ім.І.Мечникова, яку підключили до національної телемедичної мережі у 2015р., консультації з початку року проводилися 85 разів, що у 3 рази більше, порівняно з таким самим періодом 2014р. Виходячи зі статистики, найбільш затребуваними є консультації в кардіології, судинній хірургії і травматології. Часто потрібні телеконсультації за профілем пульмонології, гастроентерології, гематології, урології, нейрохірургії, онкології, ревматології, хірургії¹².

Ще одним прикладом державно-приватного партнерства в цій царині є проєкт “Національна телемедична мережа”, яка об'єднала регіональні спеціалізовані клінічні центри України: інститути, спеціалізовані лікарні,

¹¹ Там само.

¹² Там само.

діагностичні центри, дитячі клініки. національний оператор зв'язку “Дата-груп” спільно з Благодійною фундацією “Відкриті серця України”. У межах реалізації проекту у 2014р. було побудовано оптоволоконних каналів зв'язку в медичних установах дев'яти міст країни (Миколаївська обласна дитяча лікарня, Житомирська обласна дитяча клінічна лікарня, Вінницька обласна дитяча клінічна лікарня, Волинське обласне дитяче територіальне медичне об'єднання, Львівська обласна дитяча клінічна лікарня “ОХМАТДИТ”, Херсонська дитяча обласна клінічна лікарня та ін.)¹³.

З 1997р. в межах реалізації українсько-швейцарської програми “Здоров'я матері та дитини”, метою якої було покращення перинатального здоров'я в Україні, впроваджувалася телемедицина з використанням телемедичної платформи *iPath* в районних та обласних медичних закладах чотирьох регіонів України (Рівненська, Донецька, Волинська, Івано-Франківська, Вінницька області та АР Крим).

Завдячуючи співпраці благодійного фонду “Екосистема” та Національної медичної палати України, у 2016р. було відкрито два стаціонарні телемедичних кабінети в Києві.

Актуалізувалась також потреба в телемедицині з огляду на антитерористичну операцію на Сході. Так, у межах реалізації спільної програми України та НАТО, а також за підтримки волонтерів та добровольчої допомоги таких компаній, як “ASUS Україна” і “DSSL Україна” було впроваджено телемедицину у військових госпіталях. Зокрема, в операційних відділеннях клініки ушкоджень Національного головного військово-медичного клінічного центру “ГВКГ” встановлено обладнання, завдяки якому все, що відбувається в операційних, можна побачити з будь-якої точки України¹⁴.

Таким чином, сьогодні не можна говорити про реформування системи охорони здоров'я без широкого системного впровадження інформаційних технологій в цілому і телемедицини зокрема на всіх рівнях і секторах охорони здоров'я, чого не можна досягнути без державної підтримки. Наразі Міністерство охорони здоров'я не вирішило головне питання, без якого не можна досягнути успіху – питання мотивації виконавців. До сьогодні не запропоновані варіанти оплати медичних послуг, які надаються з використанням телемедицини. Але останні дані МОЗ України показують велику зацікавленість Уряду України в реалізації цього напрямку в Україні, що вселяє надію на його повномасштабне впровадження.

¹³ Там само.

¹⁴ Там само.